

Din jurisprudența recentă a Curții de Justiție a Uniunii Europene

1. Recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială. Aplicarea unui termen prevăzut în dreptul statului membru solicitat pentru executarea unei ordonanțe de instituire sechestru asigurător, obținută în alt stat membru și declarată executorie în statul membru solicitat.

Hotărârea din 4 octombrie 2018 (Camera a doua), cauza C-379/17, Societă Immobiliare Al Bosco Srl

Executarea hotărârilor judecătorești pronunțate în alte state membre ale Uniunii Europene și recunoscute în statul membru solicitat, pe teritoriul căruia se dorește executarea acestora, reprezintă un domeniu în care legiuitorul european nu s-a manifestat în sensul armonizării normelor juridice. Pe cale de consecință, această etapă a procesului este supusă integral normelor edictate de statul membru solicitat, în scopul executării hotărârilor judecătorești. Aplicarea acestor norme nu poate aduce atingere principiului efectului util al sistemului instituit de Regulamentul nr. 44/2001.

Executarea unei ordonanțe de instituire sechestru asigurător emisă în alt stat membru și recunoscută în statul membru solicitat, este supusă termenului de o lună prevăzut de legislația statului solicitat, în ceea ce privește autorizarea executării ordonanțelor de instituire sechestru în ordinea juridică a acestui stat.

Efectul util al Regulamentului nr. 44/2001 nu poate determina recunoașterea, în cazul executării hotărârilor judecătorești pronunțate în alte state membre, a unor efecte mai extinse decât cele recunoscute în cazul executării hotărârilor pronunțate de instanțele statului solicitat. O asemenea interpretare

ar aduce atingere principiului securității raporturilor juridice.

Al Bosco, societate de drept italian, a obținut la 19. 11. 2013, o ordonanță prin care a fost autorizată să procedeze la instituirea sechestrului asigurător împotriva domnului Hober, asupra valorilor mobiliare și imobiliare, materiale și imateriale ale acestuia. Ordonanța a fost pronunțată de un tribunal italian, la data de 19 noiembrie 2013 și a fost declarată executorie de un tribunal german, la data de 22 august 2014, în temeiul Regulamentului nr. 44/2001.

La data de 23 aprilie 2015, Al Bosco a solicitat o inscripție ipotecară asupra bunurilor imobiliare ale domnului Hober, situate în Germania, însă cererea a fost respinsă de către Serviciul responsabil de ținerea registrului funciar, afiliat Tribunalului din Munchen. Al Bosco a contestat în instanță decizia de respingere. Instanța a respins contestația societății italiene, deoarece a apreciat că ordonanța de sechestru, fiind recunoscută în Germania, este supusă din perspectiva executării *lex fori*. Legislația din acest stat prevedea un termen de o lună pentru autorizarea executării unei ordonanțe de instituire a sechestrului asigurător, termen care nu fusese respectat de către

societatea petentă. Al Bosco a formulat recurs împotriva acestei hotărâri arătând că termenul de executare a sechestrului prevăzut la articolul 675 din Codul de procedură civilă italian, potrivit căruia ordonanța de autorizare a sechestrului asigurător își pierde efectele în cazul în care nu este executată în termenul de 30 de zile de la data adoptării, a fost respectat, întrucât s-a procedat la poprire în termenul de 30 de zile de la data ordonanței din 19 noiembrie 2013. Al Bosco susține că nu este posibil ca termenul de drept german să trebuiască să fie respectat în plus față de termenul prevăzut de dreptul italian.

Instanța de recurs a decis să suspende judecata cauzei și să adrese CJUE următoarea întrebare preliminară: „Este în conformitate cu articolul 38 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001 aplicarea termenului prevăzut în legislația statului de executare, în temeiul căruia un titlu executoriu nu mai poate fi executat după scurgerea unui anumit interval de timp, cu privire la un titlu cu rol similar, dar care a fost emis în alt stat membru și care a fost recunoscut și declarat executoriu în statul de executare?”

Curtea de Justiție a arătat că în vederea încuviințării executării unei hotărâri pronunțate într-un alt stat membru decât statul membru solicitat, astfel cum reiese din articolul 41 din Regulamentul nr. 44/2001, autoritățile din statul membru solicitat trebuie să se limiteze la un simplu control formal al documentelor necesare în conformitate cu articolul 53 din acest regulament. Caracterul restrâns al acestui control se justifică prin finalitatea procedurii de *exequatur* care nu este de a declanșa un nou proces, ci mai degrabă de a consimți, pe baza unei încrederi reciproce în justiția statelor membre, ca decizia emisă de o instanță a unui alt stat membru decât statul solicitat să fie executată în acest din urmă stat prin intermediul integrării

acestei hotărâri în ordinea juridică a acestuia din urmă.

Regulamentul nr. 44/2001 nu privește executarea propriu-zisă, iar această etapă rămâne supusă dreptului național al instanței sesizate. În schimb, normele de procedură ale statului membru solicitat în cadrul executării, nu pot aduce atingere efectului util al sistemului prevăzut de Regulamentul nr.44/2001, în materie de *exequatur*.

Curtea a analizat, în continuare, dacă termenul prevăzut de legislația germană, de o lună, era legat de caracterul executoriu al ordonanței de autorizare a sechestrului asigurător sau dacă această dispoziție ținea de executarea propriu-zisă. Conform legislației acestui stat membru, executarea unei ordonanțe de sechestrul imobiliar se realiza prin înscrierea în registrul funciar a unei ipoteci pentru garantarea creanței, iar aceasta nu se putea face după expirarea termenului de o lună. Acest termen era un termen de executare, care limita executarea forțată a ordonanței de sechestrul, iar nu valabilitatea acesteia. Atât înscrierea în registrul funciar, cât și termenul în care se putea face acest lucru intrau în sfera executării ordonanței de sechestrul, astfel încât deveneau aplicabile și în cazul executării unor ordonanțe de sechestrul pronunțate în alte state membre și recunoscute în Germania.

Dat fiind că executarea propriu-zisă a hotărârilor pronunțate în alte state membre, recunoscute în statele solicitate, nu a făcut obiectul unei armonizări din partea legiuitorului european, determină aplicarea, în acest caz, a normelor procedurale privind executarea ale statului membru solicitat. Acestea trebuie aplicate, conform principiului echivalenței, în același mod în care se aplică în privința hotărârilor pronunțate de instanțele naționale, fiind și singurele norme juridice aplicabile în această materie.

Curtea de Justiție a arătat că deși este adevărat că efectul recunoașterii trebuie să fie, în principiu, acela că sunt atribuite hotărârilor autoritatea și eficacitatea de care acestea se bucură în statul membru în care au fost pronunțate, nu există totuși niciun motiv pentru a acorda unei hotărâri, cu ocazia executării, efecte pe care nu le-ar produce o hotărâre de același tip pronunțată direct în statul membru solicitat. Teza contrară ar presupune că astfel de hotărâri ar putea fi executate în mod nelimitat în timp sau în decursul unui termen disproporționat mai lung decât hotărârile naționale și ar implica o sarcină disproporționată pentru autoritățile competente a proceda la executare.

Ulterior, Curtea de Justiție a analizat dacă prin aplicarea termenului de o lună pentru autorizarea executării ordonanței

de sechestru pronunțate de tribunalul italian, putea fi încălcat principiul efectului util al sistemului prevăzut de Regulamentul nr. 44/2001. Curtea a reiterat că obiectivul Regulamentului nr. 44/2001 a fost de a implementa libera circulație a hotărârilor judecătorești. Un astfel de obiectiv nu poate fi atins, arată Curtea de Justiție, prin încălcarea unui alt principiu important, acela al securității juridice al inscripțiilor în registrele funciare, nici în ceea ce privește protecția drepturilor care sunt înscrise în acestea, nici în ceea ce privește protecția terților. Limitarea în timp a executării urmărește să împiedice ca hotărârile adoptate în urma unei proceduri sumare să rămână executabile o perioadă lungă și în pofida unor eventuale modificări ale situației.

2. Clauze abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori. Contract de împrumut încheiat în monedă străină între un profesionist și un consumator. Domeniul de aplicare al Directivei 93/13/CEE. Acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii. Noțiunea «clauză contractuală care nu s-a negociat individual». Clauză inclusă în contract după încheierea acestuia ca urmare a unei intervenții a legiuitorului național.

*Hotărârea din 20 septembrie 2018 (Camera a doua),
Cauza C-51/17, OTP Bank Nyrt., OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. împotriva
Teréz Ilyés, Emil Kiss.*

Clauzele introduse în contractele încheiate între profesioniști și consumatori, ca urmare a adoptării unei legi naționale, nu au fost negociate de consumator și profesionist. Aceste clauze sunt excluse din domeniul de aplicare al Directivei 93/13/CEE. Astfel, articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 instituie o excludere în privința clauzelor care reflectă actele cu putere de lege sau normele administrative imperative. Excluderea, care trebuie interpretată restrictiv, este justificată de faptul că, în principiu, se poate prezuma în mod legitim că legiuitorul național a stabilit un echilibru între ansamblul drepturilor și obligațiilor părților în anumite contracte. În schimb,

celelalte clauze ale contractului pot fi supuse analizei instanțelor judecătorești, din perspectiva Directivei 93/13/CEE.

Contractele de împrumut încheiate în monedă străină între un profesionist și un consumator trebuie să includă, cel puțin, impactul pe care o depreciere severă a mijloacelor legale de plată ale statului membru în care își au domiciliul sau sediul împrumutării și majorarea ratelor dobânzilor la împrumuturile în monedă străină îl au asupra ratelor împrumutului. Profesionistul, în speță instituția bancară, trebuie să prezinte posibilele variații ale cursurilor de schimb valutar și riscurile inerente contractării unui împrumut în monedă străină, în special în ipoteza în

care consumatorul împrumutat nu își primește veniturile în respectiva monedă. Totodată, consumatorului trebuie să i se ofere efectiv posibilitatea de a analiza toate clauzele din contract.

Doamna Teréz Ilyés și domnul Emil Kiss au încheiat un contract de împrumut, la data de 15 februarie 2008, cu ELLA Első Lakáshitel Kereskedelmi Bank Zrt., predecesorul în drepturi al OTP Bank. Împrumutul a fost exprimat în franci elvețieni pe baza cursului de schimb din ziua respectivă, dar a fost deblocat și rambursat în forinți maghiari. Contractul prevedea că debitorii erau obligați să își execute obligațiile de plată conform cursului de vânzare al francului elvețian, în limita contravalorii în forinți maghiari. Referitor la riscurile împrumutului, debitorul declara că cunoaște și înțelege informațiile detaliate referitoare la acestea, furnizate de creditor, și că este conștient de riscul accesării unui credit în monedă străină, pe care și-l asumă în mod exclusiv. În ceea ce privește riscul de schimb valutar, debitorul declara că era conștient în special că, în cazul în care, pe durata contractului, au loc variații ale cursului de schimb al forintului maghiar în raport cu francul elvețian, care ar fi nefavorabile (cu alte cuvinte, în cazul deprecierei cursului de schimb al forintului maghiar față de cursul de schimb oficial de la momentul încheierii contractului), este posibil inclusiv să se majoreze semnificativ contravaloarea stabilită în forinți maghiari a ratelor de rambursare, calculate în monedă străină pentru amortizare. Prin semnarea contractului, debitorul declara că a fost informat cu privire la faptul că trebuie să își asume în totalitate efectele economice ale acestui risc. Declara, de asemenea, că a analizat cu atenție posibilele efecte care decurgeau din riscul de schimb valutar și că le accepta, după ce a apreciat riscul în funcție de solvabilitatea și de situația

sa economică, și că nu va putea formula nicio pretenție împotriva băncii, ca urmare a realizării riscului de schimb valutar.

La data de 16 mai 2013, împrumutații au Curtea din Budapesta-Capitală, cu o acțiune în anulare a contractului de împrumut în cauză, în special pentru motivul că nu au putut aprecia importanța riscului de schimb valutar deoarece clauza contractuală respectivă nu a fost exprimată în termeni clari și inteligibili. Pe de altă parte, la 22 iulie 2013, OTP Bank a reziliat contractul din cauza neexecutării acestuia din urmă de către împrumutați.

Prin decizia din 11 martie 2016, Curtea din Budapesta-Capitală a admis cererea împrumutaților. Aceasta a arătat, în primul rând, că încheierea unui contract de împrumut în monedă străină era la acea vreme mai favorabilă și mai puțin oneroasă decât cea a unui contract încheiat în forinți maghiari. În al doilea rând, OTP Bank ar fi trebuit să știe, având în vedere criza latentă, că utilizarea francului elvețian ca monedă de refugiu prezenta riscuri considerabile, fără să fi avertizat însă împrumutații în acest sens. În plus, clauza contractuală referitoare la riscul de schimb valutar nu ar fi fost exprimată în mod clar și inteligibil. Această instanță a hotărât să convertească soldul datoriei împrumutaților în forinți maghiari, ca și cum contractul de împrumut în cauză ar fi fost încheiat în această monedă.

OTB Bank a formulat apel împotriva acestei hotărâri în fața instanței de trimitere. Curtea Regională de Apel din Budapesta-Capitală a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) O clauză contractuală care impune consumatorului să suporte riscul de schimb valutar și care, ca urmare a eliminării unei clauze contractuale abuzive care prevedea o diferență între cursul de cumpărare și cel de vânzare și

obligația de asumare a riscului aferent de schimb valutar, a devenit parte a contractului cu efecte *ex tunc*, în urma intervenției legiuitorului efectuată în contextul litigiilor în materia nulității care afectau un număr semnificativ de contracte, poate fi considerată clauză care nu a fost negociată individual în sensul articolului 3 alineatul (1) din directivă și, prin urmare, intră în domeniul de aplicare al directivei menționate?

2) În cazul în care clauza contractuală care impune consumatorului să suporte riscul de schimb valutar face parte din domeniul de aplicare al Directivei 93/13, norma de excludere prevăzută la articolul 1 alineatul (2) din directivă trebuie interpretată în sensul că se referă de asemenea la o clauză contractuală care reflectă dispozițiile legale imperative în sensul punctului 26 din [Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180)], care au fost adoptate sau au intrat în vigoare ulterior încheierii contractului? O clauză contractuală care a devenit parte a contractului cu efecte *ex tunc* ulterior încheierii acestuia, ca urmare a unei dispoziții legale imperative care remediază nulitatea cauzată de caracterul abuziv al unei clauze contractuale care face imposibilă executarea contractului, trebuie inclusă de asemenea în domeniul de aplicare al respectivei norme de excludere?

3) În cazul în care, conform răspunsurilor date la întrebările preliminare anterioare, se poate aprecia caracterul abuziv al unei clauze contractuale care impune consumatorului să suporte riscul de schimb valutar, cerința privind redactarea clară și inteligibilă la care face referire articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretată în sensul că este îndeplinită și în cazul respectării, în termenii prezentați în cuprinsul situației de fapt, a obligației de informare prevăzute prin lege și formulate în mod obligatoriu în termeni

generali sau trebuie să se comunice și informațiile privind riscul pentru consumator pe care instituția financiară le are la dispoziție sau la care ar putea avea acces la momentul încheierii contractului?

4) Din perspectiva cerinței privind redactarea clară și inteligibilă și a dispozițiilor punctului 1 litera (i) din anexa la Directiva 93/13, este relevant faptul că, la momentul încheierii contractului, clauzele contractuale privind dreptul de modificare unilaterală și diferența dintre cursul de cumpărare și cel de vânzare – care, ulterior, s-au dovedit a fi abuzive – figurau în contract, împreună cu clauza privind asumarea riscului de schimb valutar, astfel încât, ca efect cumulativ al acestor clauze, consumatorul nu putea în realitate să anticipeze nicidecum evoluția ulterioară a obligațiilor de plată și nici mecanismul de variație al acestora? Sau clauzele contractuale declarate ulterior ca fiind abuzive nu trebuie avute în vedere la momentul aprecierii caracterului abuziv al clauzei care stabilește riscul de schimb valutar?

5) În cazul în care instanța națională ar constata caracterul abuziv al clauzei contractuale care impune consumatorului să suporte riscul de schimb valutar, aceasta are obligația, la momentul stabilirii consecințelor juridice în conformitate cu normele de drept național, să țină seama din oficiu – respectând dreptul părților de a dezbate în cadrul procedurii contencioase – și de caracterul abuziv al altor clauze contractuale care nu au fost invocate de reclamant în acțiunea lor? Principiul examinării din oficiu, în conformitate cu jurisprudența Curții, este aplicabil de asemenea în cazul în care reclamantul are calitatea de consumator sau, având în vedere poziția pe care o ocupă dreptul de dispoziție în ansamblul procedurii și particularitățile acesteia din urmă, principiul disponibilității exclude, în acest caz, examinarea din oficiu?"

Cu privire la prima întrebare, Curtea de Justiție a apreciat că instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă noțiunea „clauză care nu s-a negociat individual”, care figurează la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, trebuie interpretată în sensul că aceasta se referă, în special, la o clauză contractuală modificată printr-o dispoziție legislativă națională imperativă. Curtea a arătat că, dată fiind impunerea clauzelor de către legiuitorul național, este evident că părțile contractului nu le-au negociat în mod individual.

Referitor la cea de-a doua întrebare, instanța de trimitere a solicitat, în opinia Curții, să se stabilească dacă articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că domeniul de aplicare al acestei directive include clauze modificate prin efectul unor dispoziții imperativ de drept național, adoptate după încheierea unui contract de împrumut cu un consumator, și care vizează suplینirea unei clauze a acestuia, lovită de nulitate, prin impunerea unui curs de schimb oficial, stabilit de Banca

Națională în vederea calculului soldului împrumutului, menținând totodată riscul de schimb valutar în sarcina consumatorului, în cazul unei deprecieri a monedei naționale în raport cu moneda străină în care a fost încheiat împrumutul.

Instanța de la Luxembourg a precizat că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, care vizează clauzele care reflectă actele cu putere de lege sau normele administrative imperative, instituie o *excludere* din domeniul de aplicare al acesteia. Această excludere presupune îndeplinirea a două condiții. *Pe de o parte, clauza contractuală trebuie să reflecte un act cu putere de lege sau o normă administrativă, iar, pe de altă parte, actul sau norma respectivă trebuie să fie obligatorie. Această excludere este justificată de faptul că, în principiu, se poate prezuma în mod legitim că legiuitorul național a stabilit un echilibru între ansamblul drepturilor și obligațiilor părților în anumite contracte.* Excepția instituită de art. 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 este de strictă interpretare.

În speță, articolul 3 din Legea DH 1²⁹³ și articolul 10 din Legea DH 3²⁹⁴ au fost

²⁹³ Potrivit articolului 3 alineatele (1), (2) și (5) din această lege:

„1) În contractele de împrumut încheiate cu consumatorii, sunt nule acele clauze – cu excepția clauzelor contractuale care au fost negociate în mod individual – în temeiul cărora instituția financiară decide să aplice cursul de cumpărare pentru acordarea cuantumului finanțării pentru achiziționarea bunului care face obiectul împrumutului sau al leasingului, iar pentru rambursarea datoriei să aplice cursul de vânzare sau un alt curs de schimb decât cel stabilit în vederea acordării împrumutului.

2) În locul clauzei nule la care face referire alineatul 1 se aplică – fără a aduce atingere dispozițiilor alineatului (3) -, atât în ceea ce privește acordarea împrumutului, cât și rambursarea sa (inclusiv plata ratelor și a tuturor costurilor, taxelor și comisioanelor stabilite în monedă străină), cursul de schimb oficial stabilit de Banca Națională a Ungariei pentru valuta corespunzătoare.”

[...]

5) Instituția de credit trebuie să efectueze lichidarea conturilor cu consumatorul în conformitate cu dispozițiile legii speciale.”

²⁹⁴ „În ceea ce privește contractele de împrumut ipotecar încheiate în monedă străină și contractele de împrumut ipotecar bazate pe o monedă străină, instituția financiară creditoare are obligația ca, în termenul pe care îl are la dispoziție pentru executarea obligației de lichidare a conturilor în temeiul [Legii DH2], să convertească într-un împrumut în forinți maghiari datoria restantă în temeiul unui contract de împrumut ipotecar în monedă străină sau al unui contract de împrumut ipotecar bazat pe o monedă străină ori datoria totală care rezultă din respectivul contract (inclusiv dobânzile, taxele, comisioanele și costurile percepute în monedă străină), stabilite pe baza lichidării conturilor în conformitate cu [Legea DH2]. Pentru efectuarea acestei conversii, se aplică unul dintre următoarele două cursuri de schimb:

a) media dintre cursurile de schimb ale valutei în cauză, stabilite în mod oficial de Banca Națională a Ungariei în perioada cuprinsă între 16 iunie 2014 și 7 noiembrie 2014, sau

b) cursurile de schimb stabilite în mod oficial de Banca Națională a Ungariei la 7 noiembrie 2014 care este cel mai favorabil consumatorului la data de referință.”

adoptate ulterior încheierii contractelor de împrumut în monedă străină. Prin intermediul acestor dispoziții legislative, legiuitorul național a considerat abuzivă clauza privind diferența dintre cursurile de schimb pe care astfel de contracte o cuprindeau în general și a decis să substituie cursului de schimb stabilit conform modalităților contractuale, un curs de schimb definit de Banca Națională a Ungariei. Clauzele contractuale care reliau prevederile articolului 3 alineatul (2) din Legea FH 1 și al articolului 10 din Legea DH 3, reflectând astfel dispoziții imperative ale legii, nu puteau intra în domeniul de aplicare al Directivei 93/13.

Curtea a precizat că orice altă clauză contractuală, precum cea referitoare la *riscul de schimb valutar*, putea fi examinată din perspectiva caracterului abuziv. Din datele speței, nu a rezultat că modificările legislative evocate anterior au vizat în întregime aspectul riscului de schimb valutar, îndeosebi în ceea ce privește perioada care se situează între momentul încheierii contractului de împrumut în cauză și conversia sa în forinți maghiari, în temeiul Legii DH 3.

Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere a solicitat, în esență, să se stabilească dacă articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că cerința conform căreia clauzele contractuale trebuie să fie exprimate în mod clar și inteligibil, presupune ca instituția de credit să furnizeze informații detaliate privind riscul de schimb valutar, printre care ar figura o analiză a riscurilor privind consecințele economice care ar putea decurge dintr-o depreciere a monedei naționale în raport cu moneda străină în care a fost exprimat împrumutul.

Curtea a apreciat că instituțiile financiare trebuie să furnizeze împrumutaților informații suficiente pentru a le permite să adopte decizii prudente și în cunoștință de cauză, *acestea trebuind*

să includă cel puțin impactul pe care o depreciere severă a mijloacelor legale de plată ale statului membru în care își au domiciliul sau sediul împrumutații și majorarea ratelor dobânzilor la împrumuturile în monedă străină îl au asupra ratelor împrumutului.

În special, împrumutatul trebuie, pe de o parte, să fie informat în mod clar despre faptul că, încheind un contract de împrumut exprimat într-o monedă străină, se expune unui risc de schimb valutar pe care îi va fi, eventual, dificil din punct de vedere economic să și-l asume în cazul devalorizării monedei în care își primește veniturile față de moneda străină în care a fost acordat împrumutul. Pe de altă parte, *profesionistul*, în speță instituția bancară, *trebuie să prezinte posibilele variații ale cursurilor de schimb valutar și riscurile inerente contractării unui împrumut în monedă străină, în special în ipoteza în care consumatorul împrumutat nu își primește veniturile în respectiva monedă.*

Totodată, consumatorului trebuie să i se ofere efectiv posibilitatea de a analiza toate clauzele din contract. Astfel, informarea, furnizată în timp util înainte de încheierea unui contract, cu privire la condițiile contractuale și la consecințele respectivei încheieri este de o importanță fundamentală pentru consumator, pentru a decide dacă dorește să se oblige contractual față de un profesionist prin aderarea la condițiile redactate în prealabil de acesta.

Instanței de trimitere i-a revenit sarcina de a verifica toate aspectele de mai sus, raportat la împrejurările concrete ale cauzei.

Cu privire la cea de-a cincea întrebare, Curtea a reluat un principiu constant din jurisprudența sa, cel al invocării *din oficiu* a caracterului abuziv al anumitor clauze din contractele încheiate între consumatori și profesioniști. Aceasta a arătat că articolul 6 alineatul (1) și articolul

7 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că îi revine instanței naționale sarcina să invoce din oficiu, în locul consumatorului în calitatea sa de reclamant, eventualul caracter abuziv al unei clauze contractuale, din moment ce dispune de elementele de fapt și de drept necesare în acest scop. Totodată, instanța a arătat că dată fiind natura și

importanța interesului public pe care se întemeiază protecția pe care Directiva 93/13 o asigură consumatorilor, articolul 6 din aceasta trebuie considerat ca fiind o normă echivalentă cu normele naționale care ocupă, în cadrul ordinii juridice interne, rangul de *norme de ordine publică*.

3. Mandat european de arestare. Proceduri de predare între statele membre. Condiții de executare. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Articolul 47. Dreptul de acces la o instanță judecătorească independentă și imparțială.

Hotărârea din 25 iulie 2018 (Marea Cameră), cauza C-216/18 PPU, L. M.

Independența judecătorilor, controlul jurisdicțional efectiv și protecția jurisdicțională efectivă reprezintă valori ale Uniunii Europene, comune tuturor statelor membre, care stau la baza principiilor încrederii și recunoașterii reciproce. Aceste principii au făcut posibilă cooperarea judiciară între statele membre și instituirea, printre altele, a mandatului european de arestare.

Existența unui risc real ca persoana care face obiectul unui mandat european de arestare să sufere, în cazul predării către autoritatea judiciară emitentă, o încălcare a dreptului său fundamental la o instanță judecătorească independentă și, prin urmare, a substanței dreptului său fundamental la un proces echitabil, garantat de articolul 47 al doilea paragraf din cartă, poate să permită autorității judiciare de executare să se abțină, în mod excepțional, să dea curs acestui mandat european de arestare, în temeiul articolului 1 alineatul (3) din Decizia-cadru 2002/584.

În cazul existenței unor deficiențe sistemice sau, cel puțin, generalizate care pot să afecteze independența puterii judecătorești în statul membru emitent și să aducă astfel atingere substanței dreptului fundamental la un proces

echitabil, autoritatea judiciară de executare este ținută să aprecieze existența unui risc real ca persoana în cauză să sufere o încălcare a dreptului fundamental, atunci când trebuie să decidă cu privire la predarea acesteia către autoritățile statului membru emitent.

La 1 februarie 2012, la 4 iunie 2012 și la 26 septembrie 2013, instanțele poloneze au emis trei mandate europene de arestare (MAE) împotriva lui L. M., în vederea arestării sale și a predării instanțelor respective, în scopul desfășurării urmăririi penale, în special pentru trafic ilicit de stupefiante și de substanțe psihotrope. La 5 mai 2017, L. M. a fost reținută în Irlanda, în temeiul acestor MAE și a fost prezentată în fața instanței de trimitere, High Court (Înalta Curte, Irlanda). Ea a informat această instanță că nu este de acord cu predarea sa către autoritățile judiciare poloneze și a fost încarcerată în așteptarea unei decizii privind predarea sa către aceste autorități.

În susținerea opoziției față de predarea sa, persoana în cauză a arătat că această predare ar expune-o unui risc real de denegare de dreptate flagrantă, cu încălcarea articolului 6 din CEDO. În

această privință, L. M. A susținut că reformele legislative recente ale sistemului judiciar din Republica Polonă, o privează de dreptul său la un proces echitabil. L. M. s-a întemeiat, printre altele, pe Propunerea motivată a Comisiei din 20 decembrie 2017, prezentată în conformitate cu articolul 7 alineatul (1) din Tratatul privind Uniunea Europeană, referitoare la statul de drept în Polonia, precum și pe documentele la care aceasta făcea trimitere.

Instanța de trimitere a apreciat că valorile statului de drept au fost încălcate în Polonia. Pe lângă informațiile care figurau în Propunerea motivată a Comisiei din 20 decembrie 2017, această instanță a reținut și constatările Comisiei pentru democrație prin drept a Consiliului Europei privind situația din Republica Polonă și impactul pe care reformele legislative din acest stat membru le-au avut asupra Consiliului Național al Magistraturii, organizării instanțelor de drept comun, Școlii Naționale de Magistratură și Ministerului Public. Au fost evidențiate următoarele evoluții, considerate a încălca statul de drept:

– modificările rolului constituțional de protejare a independenței justiției atribuit Consiliului Național al Magistraturii, combinate cu numirile nelegale la Trybuna³ Konstytucyjny (Curtea Constituțională) de către guvernul polonez și cu refuzul acestuia din urmă de a publica anumite decizii;

– faptul că ministrul justiției este în prezent procuror general, că are dreptul să joace un rol activ în urmărirea penală și că exercită un rol disciplinar în privința președinților de instanță, ceea ce are un potențial efect disuasiv asupra acestor președinți, având drept consecință un impact asupra administrării justiției;

– faptul că S¹d Najwyższy (Curtea Supremă) este afectată de pensionări din oficiu și de numiri viitoare și că numirile politice vor prevala în mare măsură în

noua componență a Consiliului Național al Magistraturii și

– faptul că integritatea și eficiența Trybuna³ Konstytucyjny (Curtea Constituțională) au fost perturbate în mare măsură întrucât nu există nicio garanție că legile din Polonia respectă Constituția poloneză, ceea ce este suficient, în sine, ca să producă efecte asupra sistemului de justiție penală în ansamblul său”.

Competențele „largi și necontrolate” ale sistemului judiciar în Republica Polonă au fost considerate contrare, de către instanța de trimitere, celor acordate într-un stat democratic guvernat de principiul statului de drept. Totodată, s-a apreciat că exista un risc real ca persoana în cauză să fie supusă arbitrarului pe parcursul procesului său în statul membru emitent. Astfel, predarea persoanei în cauză ar fi condus la o încălcare a drepturilor sale prevăzute la articolul 6 din CEDO și ar fi trebuit, prin urmare, să fie refuzată, în conformitate cu dreptul irlandez și cu articolul 1 alineatul (3) din Decizia-cadru 2002/584 coroborat cu considerentul (10) al acesteia din urmă.

În aceste împrejurări, Înalta Curte a decis să suspende judecata și să adreseze Curții de Justiție următoarele întrebări preliminare:

„1) Fără a aduce atingere concluziilor Curții din Hotărârea din 5 aprilie 2016, *Aranyosi și Căldăraru* (C-404/15 și C-659/15 PPU, EU:C:2016:198), în cazul în care o instanță națională stabilește că există dovezi convingătoare cu privire la faptul că, în statul membru emitent, condițiile sunt incompatibile cu dreptul fundamental la un proces echitabil, deoarece sistemul de justiție însuși din statul membru emitent nu mai funcționează conform statului de drept, este necesar ca autoritatea judiciară de executare să efectueze o verificare suplimentară, în mod concret și precis, pentru a stabili dacă persoana în cauză riscă să nu beneficieze de un proces echitabil, dat

fiind că procesul său se va desfășura în cadrul unui sistem care nu mai funcționează în spiritul statului de drept?

2) În cazul în care criteriul care trebuie aplicat necesită o verificare specifică a riscului real al unei denegări de dreptate flagrante cu care se poate confrunta persoana în cauză și atunci când instanța națională a concluzionat că există o încălcare sistemică a statului de drept, instanța națională, în calitate de autoritate judiciară de executare, este obligată să se adreseze autorității judiciare emitente pentru a obține orice alte informații necesare, care ar putea permite instanței naționale să înlăture existența riscului unui proces inechitabil, și, în cazul unui răspuns afirmativ, ce garanții ar fi necesare pentru ca un proces să fie echitabil?”

Curtea de Justiție a decis să furnizeze ambelor întrebări un răspuns unic, reformulându-le, în sensul stabilirii *dacă articolul 1 alineatul (3) din Decizia-cadru 2002/584 trebuie interpretat în sensul că, atunci când autoritatea judiciară de executare chemată să decidă cu privire la predarea unei persoane care face obiectul unui mandat european de arestare în scopul efectuării urmăririi penale dispune de elemente, precum cele care figurează într-o propunere motivată a Comisiei, adoptată în temeiul articolului 7 alineatul (1) TUE, care tind să demonstreze existența unui risc real de încălcare a dreptului fundamental la un proces echitabil garantat de articolul 47 al doilea paragraf din cartă, ca urmare a unor deficiențe sistemice sau generalizate în ceea ce privește independența puterii judecătorești din statul membru emitent, autoritatea menționată trebuie să verifice, în mod concret și precis, dacă există motive serioase și temeinice de a crede că persoana în cauză va fi expusă unui astfel de risc în cazul predării către acest din urmă stat.* În cazul unui răspuns afirmativ, Curtea urma să precizeze

condițiile pe care o asemenea verificare trebuia să le îndeplinească.

Curtea de Justiție a reiterat principiul conform căruia dreptul Uniunii se întemeiază pe premisa fundamentală potrivit căreia fiecare stat membru împărtășește cu toate celelalte state membre și recunoaște că acestea împărtășesc cu el, o serie de *valori comune* pe care se întemeiază Uniunea, după cum se precizează la articolul 2 TUE. Această premisă implică și justifică existența *încrederii reciproce* dintre statele membre în recunoașterea acestor valori și, așadar, în respectarea dreptului Uniunii care le pune în aplicare.

Principiul *încrederii reciproce* între statele membre și principiul *recunoașterii reciproce*, care are la bază el însuși încrederea reciprocă dintre acestea din urmă au, în dreptul Uniunii, o importanță fundamentală, având în vedere că permit crearea și menținerea unui *spațiu fără frontiere interioare*. Mai concret, principiul încrederii reciproce impune, îndeosebi în ceea ce privește spațiul de libertate, securitate și justiție, fiecăruia dintre aceste state să considere, mai puțin în situații excepționale, că toate celelalte state membre respectă dreptul Uniunii și în special drepturile fundamentale recunoscute de acesta.

Mandatul european de arestare constituie prima concretizare, în domeniul dreptului penal, a principiului recunoașterii reciproce. Aceasta are ca obiect înlocuirea sistemului multilateral de extrădare, cu un sistem de predare între autoritățile judiciare a persoanelor condamnate sau bănuite în scopul executării sentințelor de condamnare sau a urmăririlor, acest din urmă sistem fiind bazat pe principiul recunoașterii reciproce. Decizia-cadru 2002/584 a vizat, prin introducerea unui nou sistem simplificat și mai eficient de predare a persoanelor condamnate sau bănuite că au încălcat legea penală, să faciliteze și

să accelereze cooperarea judiciară în scopul de a contribui la realizarea obiectivului atribuit Uniunii de a deveni un spațiu de libertate, securitate și justiție, întemeindu-se pe *gradul ridicat de încredere* care trebuie să existe între statele membre.

Autoritățile judiciare de executare nu pot refuza, așadar, în principiu, să execute un asemenea mandat decât pentru motivele, enumerate în mod exhaustiv, de neexecutare prevăzute de Decizia-cadru 2002/584, iar executarea mandatului european de arestare nu poate fi subordonată decât uneia dintre condițiile prevăzute limitativ la articolul 5 din această decizie-cadru. În consecință, în timp ce *executarea mandatului european de arestare constituie principiul, refuzul executării este conceput ca o excepție, care trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte.*

Decizia-cadru 2002/584 prevede explicit motivele de neexecutare obligatorie (articolul 3) și facultativă (articolele 4 și 4a) a mandatului european de arestare, precum și garanțiile pe care trebuie să le ofere statul membru emitent în cazuri speciale. Curtea a admis că pot fi aduse unele limitări principiilor recunoașterii și încrederii reciproce dintre state membre „în situații excepționale” (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 aprilie 2016, Aranyosi și Căldăraru, C-404/15 și C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punctul 82). Curtea a recunoscut, în anumite condiții, posibilitatea autorității judiciare de executare de a pune capăt procedurii de predare instituite prin Decizia-cadru 2002/584, în cazul în care o astfel de predare riscă să conducă la un tratament inuman sau degradant, în sensul articolului 4 din cartă, al persoanei căutate.

Revenind la datele speței supuse analizei sale, Curtea de Justiție a arătat că *independența judecătorilor* ține de substanța dreptului fundamental la un proces echitabil, care are o importanță

esențială în calitate de garant al protecției ansamblului drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii și al menținerii valorilor comune ale statelor membre prevăzute la articolul 2 TUE, în special a valorii statului de drept. Uniunea este o *uniune de drept* în care justițiabilii au dreptul de a contesta în justiție legalitatea oricărei decizii sau a oricărui act național referitor la aplicarea în privința lor a unui act al Uniunii. Existența însăși a unui *control juridicțional efectiv* destinat să asigure respectarea dreptului Uniunii este inerentă unui stat de drept.

Orice stat membru trebuie să se asigure că organismele care, în calitate de „instanță” în sensul definit de dreptul Uniunii, fac parte din sistemul său de căi de atac în domeniile reglementate de dreptul Uniunii îndeplinesc cerințele unei *protecții juridicționale efective*. Independența instanțelor naționale este în special esențială pentru buna funcționare a sistemului de *cooperare judiciară* constituit de mecanismul trimiterii preliminare prevăzut la articolul 267 TFUE, întrucât, potrivit jurisprudenței constante a Curții, acest mecanism nu poate fi activat decât de un organism care are sarcina de a aplica dreptul Uniunii și care îndeplinește printre altele acest criteriu de independență.

Decizia referitoare la executarea unui mandat european de arestare și cea referitoare la emiterea unui astfel de mandat trebuie luate de o autoritate judiciară care îndeplinește cerințele inerente unei protecții juridicționale efective – printre care garanția independenței –, astfel încât întreaga procedură de predare între statele membre prevăzută de Decizia-cadru 2002/584, să se desfășoare sub control judiciar.

În cadrul procedurii de urmărire penală, de executare a unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță privative de libertate ori în cadrul procedurii penale pe

fond, care rămân în afara domeniului de aplicare al Deciziei-cadru 2002/584 și al dreptului Uniunii, statele membre rămân supuse obligației de a respecta drepturile fundamentale consacrate de CEDO sau de dreptul lor național, inclusiv dreptul la un proces echitabil și garanțiile care decurg din acesta.

Prin urmare, trebuie să se considere că existența unui risc real ca persoana care face obiectul unui mandat european de arestare să sufere, în cazul predării către autoritatea judiciară emitentă, o încălcare a dreptului său fundamental la o instanță judecătorească independentă și, prin urmare, a substanței dreptului său fundamental la un proces echitabil, garantat de articolul 47 al doilea paragraf din cartă, poate să permită autorității judiciare de executare să se abțină, în mod excepțional, să dea curs acestui mandat european de arestare, în temeiul articolului 1 alineatul (3) din Decizia-cadru 2002/584.

În cazul existenței unor deficiențe sistemice sau, cel puțin, generalizate care pot să afecteze independența puterii judecătorești în statul membru emitent și să aducă astfel atingere substanței dreptului fundamental la un proces echitabil, *autoritatea judiciară de executare este ținută să aprecieze existența unui risc real ca persoana în cauză să sufere o încălcare a dreptului fundamental*, atunci când trebuie să decidă cu privire la predarea acesteia către autoritățile statului membru emitent.

În vederea aprecierii acestui risc, autoritatea judiciară de executare trebuie să obțină elemente obiective, fiabile, precise și actualizate în mod corespunzător privind funcționarea sistemului judiciar în statul membru emitent. Informațiile care figurează într-o propunere motivată adresată recent Consiliului de către Comisie, în temeiul articolului 7 alineatul (1) TUE, constituie elemente deosebit de relevante în scopul

acestei evaluări. Evaluarea trebuie efectuată pe baza standardului de protecție a dreptului fundamental garantat de articolul 47 al doilea paragraf din cartă.

Independența instanțelor, cerință a dreptului fundamental la un proces echitabil, cuprinde două aspecte. Primul aspect, de ordin extern, presupune ca instanța respectivă să își exercite funcțiile în mod complet autonom, fără a fi supusă vreunei legături ierarhice sau de subordonare și fără să primească dispoziții sau instrucțiuni, indiferent de originea lor, și să fie astfel protejată de intervenții sau de presiuni exterioare susceptibile să aducă atingere independenței de judecată a membrilor săi și să influențeze deciziile acestora. Această libertate indispensabilă în privința unor asemenea elemente externe necesită anumite garanții de natură să protejeze persoana celor care au îndatorirea de a judeca, cum ar fi inamovibilitatea. Pe de altă parte, perceperea de către judecători a unei remunerații cu un nivel adecvat în raport cu importanța funcțiilor pe care le exercită, constituie o garanție inerentă independenței judecătorilor.

Al doilea aspect, de ordin intern, este legat de noțiunea de *imparțialitate* și vizează echidistanța față de părțile din litigiu și de interesele lor din perspectiva obiectului acestuia. Aspectul menționat impune respectarea obiectivității și lipsa oricărui interes în soluționarea litigiului în afara strictei aplicări a normei de drept.

Garanțiile de independență și de imparțialitate postulează existența unor norme, în special în ceea ce privește compunerea instanței, numirea, durata funcției, precum și cauzele de abținere, de recuzare și de revocare a membrilor săi, care să permită înlăturarea oricărei îndoieli legitime, în percepția justițiabililor, referitoare la impenetrabilitatea instanței respective în privința unor elemente exterioare și la imparțialitatea sa în raport

cu interesele care se înfruntă. Pentru a considera îndeplinită condiția referitoare la independența instanței respective, jurisprudența impune în special existența unor dispoziții legislative exprese care să prevadă cazurile de revocare a membrilor acesteia.

Cerința de independență impune de asemenea ca *regimul disciplinar* al celor care au îndatorirea de a judeca să prezinte garanțiile necesare pentru a evita orice risc de utilizare a unui astfel de regim ca sistem de control politic al conținutului deciziilor judiciare. În această privință, adoptarea unor norme care definesc printre altele atât comportamentele ce constituie încălcări disciplinare, cât și sancțiunile aplicabile în mod concret, care prevăd intervenția unei instanțe independente în conformitate cu o procedură care garantează pe deplin drepturile consacrate la articolele 47 și 48 din cartă, în special dreptul la apărare, și care consacră posibilitatea de a contesta în justiție deciziile organelor disciplinare constituie un ansamblu de garanții esențiale pentru menținerea independenței puterii judecătorești.

Dacă, în raport cu cerințele de mai sus, autoritatea judiciară de executare constată că există, în statul membru emitent, un risc real de încălcare a substanței dreptului fundamental la un proces echitabil ca urmare a unor deficiențe sistemice sau generalizate în ceea ce privește puterea judecătorească din acest stat membru, de natură să compromită independența instanțelor din statul menționat, această autoritate trebuie, într-o a doua etapă, să aprecieze în mod *concret și precis* dacă, în împrejurările speței, există motive serioase și temeinice de a crede că, în urma predării sale către statul membru emitent, *persoana* căutată va fi expusă acestui *risc*.

Această apreciere concretă se *impune* atunci când, precum în speță, pe de o

parte, statul membru emitent a făcut obiectul unei propuneri motivate a Comisiei, adoptată în temeiul articolului 7 alineatul (1) TUE, în scopul constatării de către Consiliu a existenței unui risc clar de încălcare gravă de către statul membru menționat a valorilor prevăzute la articolul 2 TUE, precum statul de drept, ca urmare, printre altele, a unor atingeri aduse independenței instanțelor naționale, și, pe de altă parte, autoritatea judiciară de executare consideră că dispune, printre altele pe baza unei astfel de propuneri, de elemente de natură să demonstreze existența unor deficiențe sistemice, în ceea ce privește valorile menționate, la nivelul puterii judecătorești din acest stat membru.

Punerea în aplicare a mecanismului mandatului european de arestare nu poate fi suspendată decât în caz de încălcare gravă și persistentă de către unul din statele membre a principiilor enunțate la articolul 2 TUE, constatată de Consiliul European în aplicarea articolului 7 alineatul (2) TUE, cu consecințele prevăzute la alineatul (3) al aceluiași articol. În acest caz, autoritatea judiciară de executare este ținută să refuze în mod automat executarea oricărui mandat european de arestare emis de statul membru respectiv, fără a trebui să efectueze o apreciere concretă a riscului real la care este expusă persoana în cauză de a i se afecta substanța dreptului său fundamental la un proces echitabil.

Atât timp cât o astfel de decizie nu este adoptată de Consiliul European, autoritatea judiciară de executare *nu poate* să se abțină, în temeiul articolului 1 alineatul (3) din Decizia-cadru 2002/584, să dea curs unui mandat european de arestare emis de un stat membru care face obiectul unei propuneri motivate în sensul articolului 7 alineatul (1) TUE decât în *împrejurări excepționale* în care autoritatea menționată constată, în urma unei *aprecieri concrete și precise* a speței,

că există *motive serioase și temeinice* de a crede că persoana care face obiectul acestui mandat european de arestare va fi expusă, în urma predării sale către autoritatea judiciară emitentă, unui *risc real de încălcare a dreptului său fundamental la o instanță judecătorească independentă* și, prin urmare, a substanței dreptului său fundamental la un proces echitabil.

Autoritatea judiciară de executare trebuie să examineze în ce măsură deficiențele sistemice sau generalizate, în ceea ce privește independența instanțelor judecătorești din statul membru emitent, confirmate de elementele de care dispune, pot avea un impact la nivelul instanțelor din acest stat competente să se pronunțe cu privire la procedurile la care va fi supusă persoana căutată.

Dacă din această examinare rezultă că deficiențele menționate pot să afecteze instanțele respective, autoritatea judiciară de executare mai trebuie să evalueze, în lumina preocupărilor specifice exprimate de persoana în cauză și a informațiilor furnizate eventual de aceasta, dacă există motive serioase și temeinice de a crede că persoana respectivă va fi expusă unui risc real de încălcare a dreptului său fundamental la o instanță judecătorească independentă și, prin urmare, a substanței dreptului său fundamental la un proces echitabil, având în vedere *situația sa personală, precum și natura infracțiunii* pentru care este urmărită și *contextul*

factual care stau la baza mandatului european de arestare.

Autoritatea judiciară de executare trebuie, în acest sens, să solicite autorității judiciare emitente orice informații suplimentare pe care le consideră necesare pentru a evalua existența unui asemenea risc.

Curtea de Justiție a insistat, în astfel de împrejurări, asupra importanței dialogului între autoritatea de trimitere și cea de executare, în vederea obținerii informațiilor relevante de către autoritatea de executare.

În ipoteza în care informațiile pe care autoritatea judiciară emitentă, după ce a recurs, la nevoie, la asistența autorității centrale sau a uneia dintre autoritățile centrale ale statului membru emitent, în sensul articolului 7 din Decizia-cadru 2002/584, le-a comunicat autorității judiciare de executare nu o determină pe aceasta din urmă să înlăture existența unui risc real ca persoana în cauză să sufere, în statul membru menționat, o încălcare a dreptului său fundamental la o instanță judecătorească independentă și, prin urmare, a substanței dreptului său fundamental la un proces echitabil, autoritatea judiciară de executare trebuie să se abțină să dea curs mandatului european de arestare emis împotriva persoanei respective.

*Selecții și comentarii realizate de
judecător dr. Anamaria Groza,
Tribunalul Olt*